

Sosyal Demokrasinin “Sosyalliği ve Demokrasi Anlayışı” ?

(İktisat Dergisi, sayı 487, Temmuz 2007)

22 Temmuz'daki genel seçimler öncesi oldukça karmaşık ve sorunlu bir dönemden geçtiğimiz ortada. Bu seçimlerin söyleminin laiklik ve milliyetçilik çerçevesinde yapılacağı da anlaşılıyor; ekonomi politikası ya da sosyo-ekonomik sorunlardan neredeyse hiç söz yok. Demek ki Türkiye'de siyasal partiler arasında ekonomi ve sosyal politikalar açısından önemli bir fark veya geleneksel "ben vatandaşımı ezdirmem" teranesinden başka bir şey olmadığını düşünmemiz gerekiyor. Ya da günümüzün küreselleşen ekonomisi ve neo-liberal politikaları gereği ulusal devletin daralan manevra alanını her siyasal parti kabul etmiş, bu nedenle karşılıklı atış alanını bunun dışına kaydırmışlar diye bir sonuca varacağız. Bu noktada da sormak gerekiyor; ulus devlet küresel ekonomiye bu kadar itaat edecekse vatandaşlar için siyasetin ve demokrasinin işlevi veya anlamı nerede; bu seçimler niye?

Bu soruların özellikle kendini sol kanata yerleştiren partiler açısından daha anlamlı olduğu da ortada. Çünkü sol partiler için toplumsal politikalar ve toplumsal yönetim kapasitesi çok önemli. Bu partiler sosyal eşitlik ve sosyal adalet amaçları, bunları hayata geçirecek sosyal devlet anlayışı ve politikalarıyla ötekilerden ayrılırlar, varoluş nedenleri de buralardadır. Oysa küreselleşen ekonomi içinde hükümetlerin ulusal politikaları uygulama kapasitesi daraldıkça "toplumcu" politikalar ve "sosyal devlet" adına konuşmak imkânı pek kalmıyorsa, tüm bunların hedeflendiği "sol" adına bir şeyler söylemek de zorlaşıyor. Bu nedenle sosyal demokrat partiler, bugün ağızlarında toplumcu hedef ve politikaları geveleseler de gerçekte bunlarla ne demek istedikleri pek anlaşılmadığından genel olarak bir varlık sorunu yaşamaktadırlar. Kısacası sosyal demokrat anlayışın önemseydiği toplumsal eşitlik, toplumsal adalet ve toplumsal demokrasi gibi temel amaçlar bugün de geçerli görünüyorsa da, bunları gerçekleştirmek üzere benimseyeceği sosyal refah devleti, sosyal demokrasi anlayışı ve sosyal politikalarda sorunlar var.

Bu nedenle tüm dünyada sosyal demokrat ideolojinin hem zemin hem güven kaybettiği bilinmekte. Türkiye'de ise, sosyal demokrat anlayışın da, demokratik sol çizgide yer alan siyasal partilerin durumu da daha vahim. Geçmişten buyana, ne bu siyasal anlayışın yeterince varlık ve açıklık kazandığı söylenebilir, ne de bu yaklaşımı benimseyen siyasal partilerin ideolojik-siyasal duruşlarından emin olunabilir. Günümüzdeki durum daha da karışık; hem "toplumcu" söylemler geriliyor ve havada kalıyor hem de siyaset ve demokrasi anlayışlarındaki sorunlar daha da belirgin hale geliyor.

Kuşkusuz Türkiye'de genel olarak solun varlığı ve yeri (yoksa yokluğu mu demeli?), bunun içinde sosyal demokrat düşüncenin ve partilerin konumu buraya özgü taşıyor. Bu nedenle geçmişteki var oluşları gibi bugünkü konumları ve gündemleri de buraya özgü. Yine de sosyal demokrat yaklaşımın kendine özgü ideolojik-siyasal çizgisi var olacak veya korunacaksa, hem küresel hem toplumsal konumunu ve politikalarını tartışma ihtiyacı bugün çok büyük. Bu nedenle Batı Avrupa'da küreselleşme karşısında yolunu kaybeden sosyal demokrasiden, gerileyen sosyal refah devletinden, işlevini yitiren demokrasiden bolca söz edilir ve çıkış yolları aranırken, bu tartışmaların benzerini burada da yapmak kaçınılmaz. Oysa seçimlerin çok yaklaştığı bugünlerde sosyal demokrasi veya demokratik solu temsil ettiğini iddia eden

partiler için ne küreselleşmenin dayatmaları, ne siyasetin ve ulusal politikaların işlev kaybı ne de sosyal sorunların artışının “dert” olmaktan âdetâ çıktığını söylemek herhalde abartı olmaz.

Bu nedenle Türkiye’de hâlâ sosyal demokrat anlayışa açıklık kazandırmaya da ihtiyaç var; bugünkü varlık sorunlarının ve Türkiye gerçeğindeki konumu ve politikalarının tartışılmasına da. Bütün bunları bu yazı çerçevesinde yapmak kuşkusuz mümkün değil; benim burada yaptığım ancak kısa değinmeler olacak.

Batı Avrupa’daki Gelişmelerin Bir Ürünü Olarak Sosyal Demokrasi

Şurası bir gerçek ki, Batı Avrupa’da uygulandığı biçimiyle,- başka nerede ve nasıl bir uygulama gerçekleştirdiği konusunda da henüz bir şey söylemeye olanak yok,-sosyal demokrat düşünce bir “liberalizm-sosyalizm” sentezidir. Bu nedenle sosyal demokrasi gerçekte *melez* bir ideolojidir; bu melezlik içinde her iki ideolojinin bazı varsayımlarını, ilkelerini, araçlarını ve hedeflerini kabul eder, bazılarını da reddeder. Liberalizm ve sosyalizmden ayrılığını ise, çok temel olarak siyasete, demokrasiye ve devlete verdiği role bağlamak mümkün. Örneğin, bir yandan özel mülkiyeti kabul ederek üretim araçlarının mülkiyetini tartışma konusu yapmaktan çıkardığından sosyalizmden ayrılmakta, fakat sosyalizmin dayanışmacı ahlâkını benimsediği gibi uyguladığı toplumcu politikalarla siyasal demokrasiden sonra sosyal eşitlik ve sosyal demokrasi gibi amaçları benimsemekte ve böylece gerçekte,-adı böyle konsun veya konmasın- *kapitalizmin kendi içinde dönüşümü* gibi bir hedefi esas almaktadır. Öte yandan, insan hakları ve özgürlükleri, demokrasi anlayışı açısından liberalizmle benzeşirken, devlete verdiği rol, kapitalizme ve piyasaya sosyal amaçlarla müdahale, sosyal eşitlik ve adaleti sağlamak gibi hedefler nedeniyle de liberalizmden farklılaşmaktadır.

Biraz daha açarsak, bir yandan birey, insan hakları ve özgürlük amacını barındırır ve önemser, ancak bireyin özgürleşmesi ve gelişmesini kişisel düzeyden çok “vatandaş” kavramı üzerinden kurar ve bu nedenle her birey için kendini geliştireceği asgari bir güvence ve standardı hayata geçirmeyi amaçlar. Kısacası insan haklarını yaklaşımı negatif değil, pozitif niteliktedir; bireyin özgürleşmesi ve gelişmesi için, kişisel çabaları ve “piyasadaki” başarısının yanısıra “siyaseti” ve “sosyal politikaları” esas alır. Bu açıdan çoğulcu siyasal yapı, çeşitli demokratik araçlar, bireyin ve sivil toplumun gelişmesi onun için de vazgeçilmez önemde olduğu gibi, siyasete yüklediği anlam, verdiği rol ile herşeyin başı ve sonunun “piyasa” ile ilişkilendirildiği liberal anlayıştan ayrılır. Bu nedenle, sosyal demokrat düşünce için siyasetin ekonomiye müdahalesi veya piyasanın getirdiği eşitsizliklerin az çok dengelenmesi kaçınılmazdır. Böyle bakınca, sosyal demokrat düşüncüyü “kapitalizm ile demokrasinin” uzlaşması olarak görmek de mümkün. Bunun bir sonucu olarak da ortaya “kapitalizmi sosyalleşmeye” zorlayan refah devleti veya sosyal devlet denilen bir devlet anlayışı çıkar.

Özetle sosyal demokrasinin, bir yanıyla sosyal eşitlik ve adalet gibi amaçlarla, öte yanıyla bunları gerçekleştirmek açısından siyasete ve demokrasiye verdiği anlamla tanımlamak mümkün. Bir başka deyişle sosyal hedefler için demokrasiyi kullanmakta, ancak bu hedeflere doğru yol alındıkça demokrasinin gelişmesini ve toplumun tümü tarafından kullanılan bir araca dönüşmesini hedeflemektedir. Bu nedenle sosyo-ekonomik haklar ve hedefler, özünde temel hakları da siyasal hak ve eşitlikleri de var eden koşullara ulaşmanın araçları olarak düşünülmektedir. Bu yolda gelişmelerin toplumsal uzlaşma içinde sağlanacağı iyi bilindiğinden, sosyal taraflar ve çıkar grupları ile müzakere etmeyi, kararları ve politikaları onlarla paylaşmayı gerektiren bur demokrasi anlayışına ihtiyaç duydukları da açıktır. Bu

nedenle Avrupa’da gelişen demokrasi anlayışının bir yanıyla sosyal eşitliği geliştirme ve sosyal demokrasiye ulaşmaya amacını taşıyan, öte yanıyla sosyal tarafları çeşitli yollarla karar-verme mekanizmalarına katan müzakereci demokrasi, ortaklık yönetimi gibi adlarla nitelendirildiğini biliyoruz.

Kuşkusuz hem böyle melez bir yaklaşımın varlık bulması hem de siyasetin bu biçimde dönüşmesi için birçok etkenin devreye girmesi gerekmekte. Avrupa’da yaşanan bazı tarihsel ve sosyal gelişmeler bu nedenle çok belirleyici. Bir yandan işçi hareketi içinde reformist kanadın güçlenmesi, öte yandan genel oy hakkının kabulü ve de güçlü sendikaların ortaya çıkması, iki dünya savaşının dayattığı koşullar bir bütün olarak emek ve sermaye arasındaki uzlaşma ihtiyacını ortaya çıkarmış ve sonuç olarak Batı Avrupa’da demokrasi ve parlamenter rejim içinde toplumcu ve reformist politika isteyen sosyal demokrat yaklaşımların güç kazanmasına yol açmıştır. Öte yandan hükümetlerin de iç ve dış baskılar nedeniyle böyle bir uzlaşmayı mümkün kılacak politikalara yönelme ihtiyacı artmıştır. Örneğin işçi sınıfı ve bu sınıfı örgütleyen sendikalar ve partiler güç kazandıkça siyasal ve toplumsal anlamda emek ve sermaye arasında göreceli de *güç dengesi* oluşmuş ve bu güç dengesi siyasal yapının ve politikaların bu uzlaşmayı sağlayacak ve sürdürecekt biçimde biçimlenmesini gerektirmiştir. Öte yandan savaş koşulları hükümetlerin tarafları bir araya getirmesi yönünde çaba harcamalarını gerektirmiştir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında birçok hükümet emek ve sermaye kesimlerini sosyal taraf rolüne yükseltecek uygulamalara, yani bugün kısaca “sosyal diyalog” adı altında toplanan üç taraflı görüşme, danışma, birlikte karar verme mekanizmalarına yönelerek bir yandan bu iki kesimin siyasal ve toplumsal açıdan güçlenmelerini sağlamış, öte yandan bu kesimlerde *iktidara ortaklık yoluyla* sosyal sorumluluk ve uzlaşma anlayışını gelişmesine yol açmışlardır (Koray ve Çelik, 2007). Kuşkusuz hükümetlerin ve sermayenin emek ile daha uzlaşmacı ilişkilere yönelmesinde Sovyetler Birliği’nin yakın varlığı ve hissedilen rejim tehdidinin rolünü de unutmamak doğru olur.

Sosyal Demokrasinin Temel Kaygısı: Siyasetin Sosyo-Ekonomik İşlevselliği

20. yüzyılın ikinci yarısında yavaş yavaş gelişen “Avrupa Toplum Modelini”, hem sosyal demokrasinin reformist politikalarının ve bunun arkasındaki liberalizm-sosyalizm sentezinin bir tezahürü olarak görmek hem de bu model aracılığıyla sosyal demokrasi anlayışının Batı Avrupa’da bir toplum anlayışına/modeline dönüştüğünü düşünmek mümkün. Kısacası sosyal refah devleti, hem bu ideolojinin benimsediği bir devlet anlayışı hem de bu ideolojinin en temel aracı ve bu devlet anlayışı bugün Avrupa toplum modelinin en belirgin özelliği durumunda. Ancak bu modelin ekonomik büyümenin sürdürülmesi, verimlilik artışı ve uzlaşma sağlanması açısından sağladığı yararlar olduğu da bir gerçek; bu yönüyle yalnız sosyal adalet değil ekonomik beklentiler açısından da işlevsel bulunmakta.

Kuşkusuz, liberalizm ve sosyalizm arasındaki sentezde her iki yana verilen ağırlık ülkede ülkeye, uygulamadan uygulamaya geçebilmekte, bir başka deyişle sosyal demokrasinin sosyal eşitlik, sosyal adalet, sosyal refah gibi hedefleri değişmese bile, bu hedeflerin boyutları da, bunlara ulaşmak için kullanılan araçlar da değişebilmektedir. Buna göre de, Avrupa’daki sosyal demokrat partilerin ideolojik benzerliklerine karşın, hayata geçirdiği politikalar, en başta da sosyal refah devleti anlayışları veya modellerine göre değişiklikler gösterdiği söylenebilir. İngiliz İşçi Partisi ile İsveç’teki veya Avusturya’daki Sosyal Demokrat Partiler arasındaki fark bu politika ve uygulamalarla ilgili olmaktadır. Liberalizm ve sosyalizm

sentezi olarak sosyal demokrat düşüncenin, ideolojik olduğu kadar pragmatik ve işlevsel bir nitelik taşıdığı ve uygulamalar içinde farklı varlık ve biçimler kazandığı da bir gerçek.

Bu siyaset anlayışı içinde, sosyal hedefler gibi devletin, siyasetin ve demokrasinin araçsallıkları da çok önemli. Bu bağlamda vatandaşlık anlayışı sosyal bir nitelik taşımakta,, devlet ve siyaset sosyal yönetimin bir aracı olmaktadır. Vatandaşlık anlayışının büyük ölçüde Marshall'ın yaklaşımını yansıttığı da söylenebilir. Marshall'a göre; "Vatandaşlık, bir toplumun üyelerine verilen bir statüdür. Bu statüyü elinde tutan herkes, bu konumun içerdiği tüm haklar ve görevler açısından eşittir. Vatandaşlığın üç tür ögesi vardır; sivil öge, bireysel özgürlükle ilgili hakları sağlar; siyasal öge, siyasal gücün paylaşılması hakkını verir; sosyal öge, ekonomik refah, sosyal güvenlik ve kültürel mirastan asgari düzeyde de olsa bir pay alınmasına ilişkin haklarla kurumsallaşır" (1965, 259-279).

Siyaseti ve demokrasi, bir yandan sosyal vatandaşlık, sosyal devlet ve sosyal demokrasiyi gerçekleştirmenin aracı olarak düşünülürken, öte yandan bu aracın emek ile sermayeyi olduğu kadar, kapitalizmle demokrasiyi, piyasa ile sosyal devleti uzlaştırma gibi temel bir kaygısı ve arayışı da bulunmaktadır. Kuşkusuz kapitalist bir ekonomide gerek ekonomiye müdahalelerin yapılması, gerek sosyal devlet anlayışının hayata geçirilmesi kolay değildir; bunun için birçok etkenin bir araya gelmesi gerektiği de açıktır. Bunun Avrupa'da 1950 sonrası yükselen sosyal demokrat politikaların arkasında hem Keynesyen ekonomi politikaların mümkün kılan dünya konjonktürünün hem de güçlü bir sınıf hareketinin varlığı önemli görünüyor. Örneğin bazı yazalar için makro politikalar uygulama olanağı veren Keynesyen ekonomi politikası sosyal demokrasiye uygulayabileceği bir ekonomi politikası sunarak bu anlayışın kendisini siyaseten var etmesini sağlamıştır (Przeworski, 1991). Öte yandan sosyal demokrasi doğrultusunda bir siyasetin, işçi sınıfının ve sendikal örgütlenmenin hem güçlü olduğu hem de demokratik sol çizgide siyasallaştığı toplumlarda hayata geçtiği ve başarılı olduğu görülmekte. Bir başka deyişle emek ve sermaye arasında göreceli de olsa güç dengesinin oluştuğu koşullarda, siyaset ve demokrasi bu iki toplumsal güç arasında dengeleyici bir rol oynama ve yine bu koşullarda sosyo-ekonomik yapıyı dönüştürme olanağı bulabiliyor diyebiliriz.

Sosyal Demokrasinin Varoluş Biçimi: Müzakereci Demokrasi ve Ortaklık Yönetimi

Avrupa'da birçok ülkede uygulanan sosyal demokrat politikaların sonuç olarak Avrupa toplum modeli diye adlandırılan bir modelin oluşmasına yol açtıklarına yukarıda değindim. Bu modelin birçok özelliği sosyal demokrat anlayış ve politikaları yansıtır; bunlardan biri sosyal refahı önceleyen özelliği ise, bir diğeri de sosyal taraflara verdiği rol ve önemdir diyebiliriz. Benimsedikleri sentezci yaklaşım gereği, emek ve sermaye, kapitalizm ve demokrasi arasında uzlaşma arayışındaki sosyal demokrat politikalar için, bu uzlaşmanın sağlanmasında sosyal taraflar arasındaki çıkar çatışmasının kurumsallaşması, bu kurumsallaşmadan uzlaşmayı sürdürecektir çıktılar üretilmesi çok önemlidir. Bunun için çatışma, bir yandan siyasete ve demokratik mekanizmalara aktarılırken, öte yandan da sosyal taraflar arasındaki ilişkileri yumuşatacak ve alınan kararların uygulanmasını kolaylaştıracak diyalog, danışma, birlikte karar verme mekanizmalarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulur.

Bugün genel olarak sosyal diyalog kültürü olarak da ifade edilen denilen bu anlayışın Batı Avrupa'daki yönetim ve demokrasi anlayışı içinde epeyce varlık kazandığını da biliyoruz. Sosyal diyalog kültürü, Avrupa'da geçmişte çok gerilere dayanan korporatist anlayışa dayanır, 20. yüzyılın çatışmaları ve sorunları içinde farklı ülkelere farklı biçimler alarak devam eder ve sosyal demokrat politikaların hayata geçtiği birçok ülke "sosyal veya demokratik korporatizm" olarak varlık kazanır ve bugün de Avrupa Birliği düzeyinde hayata geçirilmeye

çalışılan bir politika ve araç olarak karşımıza çıkar. Kısacası şeceresi uzun ve farklı biçim ve yöntemlerle hayat bulan bu anlayış, bugün Avrupa bütünleşmesinin de temel araçlarından biri durumuna gelmiştir. Bugün AB emek ve sermayenin Avrupa düzeyinde temsilini ve sosyal taraf rolünü güçlendirmeye ve sosyal taraflarla Avrupa düzeyinde bir diyalog ve uzlaşma zemini yaratılmasına çalışmaktadır; bu yolda epeyce gayret gösterdiği de bilinmektedir (Koray ve Çelik, 2007). Kuşkusuz sosyal diyalog kültürünün ve araçlarının gelişmesi için, tarihsel ve sosyal deneyimler gibi sosyal taraflara ilişkin bazı özelliklere de ihtiyaç var ve Avrupa'nın kendi geleneği ve deneyimi içinde bunları bulduğu bir gerçek.

Sonuç olarak, birçok koşul ve gelişmeye bağlı olan korporatist yaklaşımlar ve sosyal diyalog arayışının sosyal demokrat politika ve anlayışların eseri olmadığını görüyoruz; ancak geçmişten gelen bu geleneği sosyal demokrat iktidarların çok daha etken kullandıklarını da söylemek gerek. Bir yandan sosyal taraflar arasındaki uzlaşmaya duydukları ihtiyaç, öte yandan uyguladıkları politikalara karşı direncin kırılması ve karşılıklı anlayışların gelişmesi için bu yaklaşımı benimseyen partiler için sosyal diyaloga ve politikaların uyumlaştırılmasına (policy concertation) çok daha fazla ihtiyaç duyulduğu açıktır. Genellikle bunu sağlamaya yönelik araç ve mekanizmaların, ya da sosyal taraflarla yapılan “sosyal anlaşmaların” demokratik sol çizgide yer alan partilerin iktidarında yapıldığı da görülmektedir (Koray ve Çelik, 2007,). Türkiye örneğinde yaşanan tek örnek olan 1977 tarihli “Toplumsal Sözleşme”, CHP iktidarı ile Türk-İş yönetimi arasında imzalanmış bir anlaşmadır; ne yazık ki etkin biçimde uygulanamamış ve devamı da gelmemiştir. Yine bu yönetim anlayışının, Avrupa’da sosyal demokrat parti iktidarlarınca işletme yönetimlerine aktarılmaya çalışıldığı ve “birlikte yönetim” ya da “işçilerin yönetime katılması” adına alan uygulamaların yine birçok Avrupa ülkesinde hayat bulduğunu biliyoruz; aynı anlayış çok sınırlı bir uygulama içinde de olsa AB hukuku içine girmiş durumdadır.

Kısacası, sosyal demokrat çizgideki bir anlayışın varoluş nedeni sosyal hedefleri ve politikaları, ya da kısaca siyasetin sosyo-ekonomik işlevselliği ise, bunları hayata geçirmek açısından daha etkin ve katılımcı bir demokrasi anlayışına ihtiyaç duyduğu/duyacağı da ortadadır. Bu nedenle, sosyal demokrat partiler için demokrasiyi geliştirmek, etkinleştirmek hem politikalarını hayata geçirebilmeleri açısından çok temel bir gereksinim hem de sosyal politikalarının nihai amacı. Yani hem yöntem hem amaç olarak siyaset ve demokrasi anlayışları bazı özellikler taşımak zorunda.

Sosyal Demokrasinin Zorlukları, Çelişkileri, Sınırları Çoksa da...

Sosyal demokrat düşüncenin sınıf temelli olmakla birlikte kitlesel ve oldukça pragmatik bir politika izlediği de bir gerçek; bu nedenle hem liberal hem sosyalist düşünceler açısından çelişkili ve yetersiz bulunduğu bilinmekte. Örneğin sosyal demokrasi kapitalist ekonomilerin bir türevidir ve kapitalizmi ortadan kaldırma amacı taşımadığı gibi, onu dönüştürme amacını da ülkelere göre farklılaşan ölçülerde gerçekleştirebilmiştir. Bugünün koşullarında ise, en çok yeşerdiği ülkelerde bile bunalımlar yaşamakta ve Üçüncü Yol gibi daha liberal ve daha pragmatik uzlaşmalara yönelmektedir. Kaldı ki, kapitalizmi ne ölçüde dönüştürebildiği ve ne ölçüde sosyal eşitlik ve adaleti sağlayabildiği sorusu bir yana, uzun süreli sosyal demokrat iktidarların yaşandığı ülkelerde bile bugün işsizlik ve yoksulluk sorunu veya sosyal açıdan dışlanmış grupların varlığıyla karşılaşmaktadır. Yine de, başarılarını küçümsemek o kadar kolay değil. Bugün bir Avrupa toplum modelinden, Avrupa refah devletinden söz ediliyor ve buradaki gelişmeler birçok ülke için referans noktası olarak alınmıyorsa, bu gelişmelerde büyük payı bulunan sosyal demokrat yaklaşım ve politikaları da gözden çıkarmamak gerekiyor. Örneğin toplumsal sorunlara ilişkin yaklaşım ve politikalar, ya da, yaşanan sorunların

boyutları dikkate alındığında Avrupa'nın örneğin ABD'den farkı açıkça ortaya çıktığı gibi, İskandinav ülkeleri gibi sosyal demokrasi anlayışı ve politikalarının daha etkin olarak uygulandığı ülkelerde bu sorunların çok daha marjinal kaldığı da bilinmekte. Öte yandan, uygulanan sosyal ve siyasal politikalar çerçevesinde demokrasinin çok daha geniş kesimlerin kullanabildiği bir nitelik kazanması (toplumsal demokrasi) açısından herhalde Batı Avrupa'ya ayrı bir yere koymak gerekir.

Şöyle söylemek de mümkün; Batı Avrupa'da birçok ülkede toplumsal eşitlik ve adalet anlayışı da , bunu gerçekleştirmeye yönelik ve bununla gerçekleşen sosyal demokrasi fikri de artık büyük ölçüde topluma mal olduğundan, *sosyal demokrat partiler iktidarda olmasa bile, politikaları önemli ölçüde iktidardadır*. Çünkü, Avrupa'da yaşanan siyasal, ekonomik ve toplumsal koşullar hem sosyal demokrat ideolojiye benimseyen siyasal partilerin güçlenmesini sağlamış hem de bu doğrultuda uygulanan politikalar sonucunda iki ideoloji arasında bir sentez oluşturan bir toplum modeli ortaya çıkmıştır (Koray, 2005). Bu nedenle Avrupa'daki uygulaması içinde sosyal demokrasi anlayışını Avrupa toplum modeli ve refah devleti anlayışı içinde hayat bulduğunu görmemek olanaksız, ancak bu model nedeniyle bir siyasal ideoloji olmanın ötesine geçen bir varlık kazandığını da kabul etmek gerek.

Kuşkusuz bu özellikler ilkesel anlamda olumlu olsa da, ne her zaman uygulamada bu yönde biçimleniyor ne de her zaman olumlu sonuçlar üretebiliyor. Avrupa'daki uygulaması içinde birçok başarıya karşın birçok başarısızlıktan söz etmek de mümkün. Küreselleşme sonrasında ise, sosyal demokrat anlayış ve politikalar açısından oldukça sorunlu bir dönemin başladığı bir gerçek. Bir yandan liberal anlayış doğrultusunda ekonomiye müdahalenin istenmeyişi, öte yandan ulusal düzeyde müdahale olanağının çok kısıtlı kalması nedeniyle sosyal demokrasi hedeflerini korusu da araçlarını büyük ölçüde yitirmiş görünmektedir. Bu nedenle sosyal demokrasinin küreselleşme karşısında yok olduğunu ileri süren görüşler de ortaya çıkmaktadır (Callaghan, 2002); bu görüşlerin haklılık taşıdığı da yadsınamaz.. Gelişmiş ülkelerdeki sol partiler ve sendikalar, ülke çıkarlarının, örneğin rekabet gücünün sürdürülmesi, ücretlilerin çalışma koşullarının bozulmaması veya işsizlik sorununun azalması gibi nedenlerle küresel bir dayanışma yerine ulusalcı politikalara yönelmekte (Wahl, 2004), ya da Avrupa bütünleşme projesi içinde bile zengin ülkeler kendi refah adalarını korumaya çalıştıkları bir gerçektir. Bu nedenle sosyal demokrasinin ulusal bir politika olmaktan öteye gidemediği, küresel bir siyaset öneremediği, hattâ ulusal düzeyde bile liberalizme daha fazla tâviz vererek ayakta kaldığı söyleyenler, haksız sayılmazlar. Ancak siyaseten nasıl varolacağı meselesini çözmek kolay değilse de, demokrasi içinde ve siyaset aracılığıyla sosyo-ekonomik dönüşümü gerçekleştirmek gibi bir amacı, yani daha eşitlikçi ve adil bir bölüşümü ve sonuç toplumsal demokrasinin gelişmesi yönündeki hedeflerini benimsememek mümkün değil. Küresel kapitalizm karşısında siyasetin ve demokrasinin araçsallığının geliştirilmesi açısından demokratik sol düşünce bugün de geçerli olsa gerek.

Örneğin Batı Avrupa'da birçok ülkede .bugün düzenlenmiş kapitalizm (organized capitalism) ve koordine edilmiş piyasa ekonomisinden (coordinated market economy) söz edilmekte ve bu ekonomi anlayışı ile ABD, Kanada, İngiltere ve İrlanda gibi Anglo-Sakson ülkelerde geçerlilik kazanan "liberal piyasa ekonomisi" (liberal market economies) arasında sosyal kurumsallaşma ve kurumsal dengeleme açısından önemli farklar olduğu belirtilmektedir (Hall ve Soskice, 2001; Offe, 2003; Hoffman, 2004). Bu farklar, sosyal tarafların gücünden aralarındaki kurumsal ilişkilere, devletin konumundan uzun vadeli hedeflerin varlığına kadar uzanan bir dizi konuda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Offe, Avrupa'da her ülkede sosyal düzenin çelişkilerini ve çatışmalarını siyasal ekonomiye oldukça keskin bir profil kazandırarak yansıtabildiğini söylerken, ortaya çıkan kapitalizme de "örgütlenmiş" (organized) veya toplumsal sisteme içkin "embedded" veya "düzenlenmiş" (regulated)

kapitalizm gibi tanımlamalar getirmektedir (Offe, 2003; 447 vd.). Kapitalizmin kendi içindeki bu dönüşümün sosyal refah devleti uygulamaları ve bunun arkasındaki demokratik sol çizgideki politikaların etkisi olduğu da yadsınamaz.

Türkiye’de Sosyal Demokrasinin Var ile Yok Arasındaki Hikayesi

Türkiye’de endüstrileşmeye bağlı sosyo-ekonomik gelişmeler, sınıfların oluşumuna bağlı siyasal mücadeleler hem geç hem de kendine özgü koşullar içinde yaşandığından ne devletin ve siyasal yapının biçimlenmesi ne de siyasal partilerin oluşumu açısından Avrupa’daki gelişmelere benzer bir değişim-dönüşümden söz etmek mümkün. Bu konudaki ayrıntılara girmeden, çok özetle, burjuvazinin Batı’da olduğu gibi liberalizmin savunucusu olmaktan uzak kaldığı gibi, hiçbir dönemde demokrasinin gelişmesi açısından mücadele alanında bir varlık göstermediğini (Keyder 2005, 269), işçi sınıfının da yakın zamana kadar tarım toplumu niteliğini taşıyan ve küçük sermaye-küçük işletme ağırlıklı ekonomi içinde sayısal anlamda hızla artmadığı gibi, büyük ölçüde devlet işletmelerinde başlayan işçileşme nedeniyle sınıf ideolojilerinden ve siyasallaşmaktan uzak kalmayı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Kuşkusuz Türkiye’de epeyce eski bir tarihe sahip sosyalist düşünce ve örgütlerden söz edilebilir; ancak bunların işçi sınıfı ve kitlelerle buluştuğunu iddia etmek kolay değil.. Bunda yasaklayıcı mantık kadar toplumsal gerçekliğin payı olduğunu da kabul etmek gerek. Böylece tek partili dönemde benimsenen sınıfsız toplum anlayışı, bir yandan çok partili yaşama geçtikten sonra da sınıf esasına dayalı düşüncelerin ve örgütlenmenin yasak olması nedeniyle devam etmiş, öte yandan güçsüz sınıflar nedeniyle Türkiye’de siyasal partilerin büyük çoğunluğu sınıflar üstü ve tüm toplumu kucaklayıcı(!) söylemleriyle siyaset yapmayı yeğlemişlerdir. Çok kabaca, Türkiye’de ne liberalizme ne de sosyalizme sahip çıkacak bir sınıfsal-kitlesel yapılanma oluşabilmiştir.

Bu koşullar çerçevesinde siyasal yaşamda sol düşüncelerin ve soldaki örgütlenmenin ivme kazanması 1961 Anayasası’nın kabulü sonrasında gerçekleşebilmiştir. 1961 Anayasası Batı’daki siyasal ve sosyal gelişmeleri yansıtan bir anayasadır; bu bağlamda sosyal devlet anlayışını kabul etmekte, sosyo-ekonomik özgürlüklere anayasa ile güvence altına almaktadır. Bu dönem sonrası Türkiye İşçi Partisi kurulup Meclis’e girecek bir güç kazanırken, ortaya çıkan koşullar Cumhuriyet Halk Partisi gibi merkezde yer alan bir Parti’nin, ortanın solu gibi bir politikayı benimseme doğrultusunda bir değişime girdiğini görmekteyiz. Ancak Batı’da sosyal demokrasiyi yaratan tarihsel ve toplumsal koşullar Türkiye’de yaşanmadığı gibi, bu düşüncenin bir parti politikası olarak ortaya atıldığı dönemdeki koşullar da (muhafazakâr, gelenekçi yaklaşımlar, tarım ağırlıklı istihdam yapısı, işçi sınıfının sınıf ideolojisine uzaklığı gibi) bu tür bir anlayışı besleyecek/büyütecek özellikler taşımaktan uzaktır. Daha sonraki yıllarda da CHP’nin sosyal demokrat anlayışı kimliği veya politikalarının geliştiğini söylemek zor.

Yine de 1970’li yıllarda CHP, dünyanın ve toplumun içinde bulunduğu koşullar nedeniyle ortanın solu söylemiyle önemli bir başarı çizgisi yakalamış ve bu söylemiyle iktidara gelme olanağı da bulmuştur. Ancak kısa süreli iktidarlar Parti’nin iddia ettiği çizgiyi toplumsal bir platforma taşımasına yetmediği gibi, parti içi çekişmeler de bu dönemde başlamış ve Parti bütününde bu yaklaşımı besleyecek bir ideolojik ve politik dönüşüm başılamamıştır. Örneğin bu dönemde ortanın solu iddiası bir takım güzel, ancak hayali ifadelerle bürünürken, sınıf kavramından, işçi sınıfının siyasal bilinçlenmesinden duyulan korku devam etmiş, demokrasiden bol bol söz edilirken demokratikleşmenin gereklerini yerine getirme konusunda

oldukça tutucu davranılmış, ortanın solunu yansıtan söylem içinde o dönemin popülist politikalarından öteye gidilememiştir. Kuşkusuz bu dönemin tüm günahlarını CHP'ye çıkarmak ne mümkün, ne de doğrudur.

Sonuç olarak ortanın solu veya sosyal demokrat söylemin, benimsediği sosyal hedefler nedeniyle kimi çevrelerde hep bir umut, bir vaat olarak varlığını koruduğu söylenebilir. Ancak Türkiye'de sosyal devletin bir "sosyal vaatler devleti" olması gibi, sosyal demokrasi anlayışı da vaatlerden öteye gidilememiştir demek yanlış olmaz. Belki şöyle söylemek doğru olur; ortanın solu çıkışı, bu dönemde merkezde yer alan bir partinin benimsediği "paternalist" devlet anlayışına "hak" kavramının katılması veya toplumcu politikalara sosyal eşitlik ve sosyal adalet gibi "sol" renkleri verilmesi anlamında bir değişim getirmiştir. Ancak anlayışlarda ve politikalarda ideolojik bir değişimin gerçekleşmesi hep eksik kalmıştır. Sosyal vaatler Türkiye'deki "baba devleti" nasıl sosyal devlete dönüştürememişse, Türkiye'deki sosyal demokrat söylem de, ne bu partiyi de ne de bu Parti'yi destekleyenleri sosyal demokrat bir çizgiye getirebilmiştir. Sol söylemin yükseldiği bu dönemin, toplumsal ve siyasal düzeyde bir cepheleşme ve kutuplaşma ile birlikte yaşandığını ve bu cepheleşmelerin ilk önce "askeri muhtıra", daha sonra "askeri darbe" ile sonlandığını da biliyoruz.

Daha sonraki dönemde ise artık hem dünyadaki koşullar çok değişmiştir, hem de Türkiye'nin dinamikleri. Bugün ise, Parti'nin "ortanın solunda" yer aldığını ilan ettiği 1965 yılından sonra girdiği yeni bir kimlik kazanma, ya da eski kimliğine yeni bir biçim verme arayışının, yaşadığı çelişki ve çatışmalardan sonra *yine merkeze dönmekle son bulduğunu* söylemek yanlış olmasa gerek. Zaten başından buyana geçmişte sahip olunan parti çizgisini ret anlamını taşımayan, bu nedenle soyut bir söylemden somut bir ideoloji ve politikaya dönüşemeyen, daha net bir söyleyişle Parti tarafından içselleştirilemeyen sosyal demokrasi anlayışının, 80 sonrasında değişen koşullarında Parti içinde güçlü bir varlık kazanması daha da zorlaşmıştır. En başta dış dinamikler böyle bir söylemi destekler olmaktan çıkmıştır; iç dinamikler ise yeniden anlamlandırılmaya ihtiyaç göstermektedir.

Örneğin bir yanda hızlanan küreselleşme sürecinde sermayenin egemenliğinin artması, sosyal politikaların gerilemesi, ulus devletlerin gücünün azalması gibi gelişmeler olurken, öte yandan milliyetçi, muhafazakar düşüncelerin güç kazandığı, kimlik arayışlarının güdeme geldiği ve genel olarak siyasetin gözden düştüğü bir dönem yaşadığımız ortada. Artık varsa yoksa küresel ekonomidir, bunun dayattığı öncelikler ve koşullardır; 80 sonrasında devletin temel kaygısının da küresel piyasaya eklemlenmek olduğu ortadadır. Devlet anlayışı ve yapılanmasında büyük bir dönüşüm yaşanır ve hükümetler için sosyal kaygıların yerini ekonomik kaygı ve öncelikler alırken, siyasetin sosyo-ekonomik açıdan dönüştürücü işlevinin değil, iddiasının da gerilediği de ortadadır.

Öte yandan Türkiye gibi sosyal demokrat anlayışın kökleri, sınıfsal desteği, ideolojik yapılanması açısından yetersiz kalan bir ülkede, hem eskiden buyana var olan engeller ve yetersizliklere hem de yeni dünya konjonktüründe ortaya çıkan değişimlere yanıt vermek eskiye göre daha zorlaşmış durumdadır. Örneğin bugün sosyal eşitlik, adalet ve dayanışma ihtiyacını hissettiren koşulların varlığı tartışma götürmezken ve bu tür hedefleri benimseyen sol düşüncelerin ve bu doğrultudaki politikaların epeyce taraftar bulacağını beklerken, yalnız siyasetin değil genel olarak toplumun sağa kaydığı görülmektedir. Bir yandan paternalist devlet anlayışını benimseyen toplum söz konusu, öte yandan muhafazakâr eğilimleri nedeniyle sol söylemden ve politikalardan uzak durulmakta, bir başka açıdan da içeride ve dışarıda büyüyen tehditler nedeniyle kendi içten kapanma, ulusalcı politikalara yönelme eğilimi yüksek. Bu koşulların sol söylemi ve siyaseti zorladığı da açık.

Bunların yanısıra kendi içinde yaşadığı çelişkiler nedeniyle merkezde ve yerel yönetimlerde iktidara gelen sosyal demokrat çizgideki partilerin bu konularda alternatif politikalar ürettikleri de söylenemez. Örneğin sosyal demokrat veya demokratik sol partiler ne devlet, siyaset, demokrasi gibi araçlar açısından farklı bir politika izleyebilmişler, ne de adil bölüşüm, sosyo-ekonomik haklar, sosyal vatandaşlık gibi hedefler konusunda inandırıcılıklarını yükseltebilmişlerdir. Öte yandan, Türkiye gerçeği içinde egemen olan sosyal devlet değil baba devlet anlayışının, özgür-eşit vatandaşlar değil bağımlı bireyler yaratılmasının, liberal değil kayırmacı bir ekonomi uygulamasının önüne nasıl geçilecektir sorularının sorulduğu ve uygun yanıtlar bulunduğu da söylenemez. Kısacası onlar da, hemen her siyasal partinin yaptığı gibi popülist bir söylem ve politikadan öteye geçememiş ve politika üretmekten çok karşı tarafı eleştiriden geçen kolaycı yollarla siyaset yapmayı yeğlemişlerdir.

Ayrıca bu dönemin demokratik sol çizgideki siyasal partilerde daha çok sol anlayıştan geri adım atılması biçiminde değişiklikler getirdiği de açıktır. Özelleştirme konusundaki tutumlar bunun örneklerinden biri. Bir de bunlara, sosyal demokrat yaklaşımı benimseyen partilerin kendi içlerinde yaşadıkları bölünme, birleşme ve liderlik kavgaları eklenince sosyal demokrasi anlayışının Türkiye’de siyaseten varlık kazanması bir yana örgütsel varlığının bile tartışmalı hale geldiğini söylemek yanlış olmaz. Bu nedenle soldaki bölünmeler gibi arayışlar da bitmemekte, ancak bu arayışların da gerek toplumsal destek gerek temel politikalar açısından yetersizlikleri göze çarpmaktadır. Geçmiş birkaç dönemin seçim sonuçları da, sosyal demokrat partilerin aldıkları oy oranındaki düşmeyi ve yoksul kesimlerin sağ partilere yönelimini açıkça ortaya koyarken (Erder, 1996 ve 1999), düşünülüp tartışılması gereken soruları da gündeme getirmektedir. En baştaki soru şu; Türkiye’de gerçekten sol politikalar mı kaçılıyor; yoksa sol kendini var edecek koşulları mı yakalayamıyor? Analiz edilip tartışılması gereken temel nokta bu olsa gerek.

Daha önceki bir değerlendirmede, CHP’nin önünde iki eksenli bir tartışma alanı yattığını söylemişim:¹ “Bir yandan, bir ucunda parti örgütü ve parti içi politikalarıyla, öteki ucunda sosyal demokrat düşüncenin bulunduğu “yapısal bir tartışma” ya ihtiyaç söz konusudur. Bu tartışma aynı zamanda genel olarak Türkiye’deki siyasal yapının tartışması olacak ve CHP’den bu siyasal yapıyı değiştirmek yönünde olumlu ve önemli adımlar atması beklenecektir. Öteki ekseninde ise bir ucunda dünyadaki gelişmeler, öteki ucunda Türkiye’nin gerçeklerinin bulunduğu bir “ideolojik-politik tartışma” ya ihtiyaç duyulmaktadır. CHP’li politikacıların bir kısmı partinin ideolojisinin belli olduğunu, yeni bir ideolojik tartışmaya ihtiyaç olmadığını söylemekteyseler de, CHP’nin, geçmişi, bugünü gibi dünyanın ve Türkiye’nin gerçekleri karşısında da politik duruşunu netleştirmesine büyük ihtiyaç olduğu açıktır. Türkiye’nin gerçekten güçlü bir sosyal demokrat yapılanmaya ihtiyacı var; ancak bunun ne olduğunun da, bunu kimin, nasıl temsil ettiğinin de açıklık kazanması şart. Bu şart yerine getirilmedikçe, slogan düzeyinde bir sosyal demokrat düşüncenin, kitleleri değil, parti örgütünü bile heyecanlandıramayacağını görmek gerekir.” Geçen zaman içinde CHP’nin ne yapısal ne de ideolojik anlamda hiçbir tartışmaya ihtiyaç duymadığı bilinmekte; ortaya çıkan sonuç ise bu değerlendirmenin oldukça doğrulandığı yönünde olsa gerek.

Günümüzdeki Durum ve İçerdiği Yetersizlikler

Sonuç olarak Türkiye’de demokratik sol çizgide yer alacak partilere de, politikalara da ihtiyaç olduğu ortada; ancak bunu sınırlayan epeyce engel bulunduğu da bir gerçek. Çeşitli

¹ M.Koray, “Cumhuriyet Halk Partisi: Parti Örgütü ve Sosyal Demokrat Kimliği”, Sosyal Demokrat Değişim Dergisi, 18 Ekim 2000.

boyutlarıyla büyüyen sosyal eşitsizlik ve adaletsizlik gibi, küresel sermayenin artan gücü de toplumsal düzeyde koruyucu ve eşitsizlikleri telafi edici politikaları gerekli kılmakta; demokratikleşmeyi güvence altına almak için de bireysel-toplumsal gelişmenin yükseltilmesi gerekmektedir; bunlar için de sosyal eşitlik ve sosyal vatandaşlık anlayışına da, çoğulcu-müzakereci-katılımcı bir demokrasi anlayışına da sahip çıkacak sol partilere ihtiyaç bulunmaktadır. Kısacası, gerek günümüz koşulları gerek Türkiye'nin içinde bulunduğu konum nedeniyle her şeyden önce piyasa karşısında siyaseti öne çıkaracak bir demokratik sol anlayışa ve siyasete ihtiyacımız olduğu söylenebilir. Bugün ise, hiçbir partinin bu iki eksende gerçekten sosyal demokrat bir çizgiyi temsil ettiğini söylemek mümkün değil.

Gerçekten bugün için solun en önemli zaafı, sermayenin küreselleşmesi ve artan gücü karşısında siyasetin işlevini koruyamamasıyla ilgilidir. Bu nedenle artık emeği koruyamamanın ötesinde, daha genel olarak toplumsal ihtiyaçları öne alacak bir siyaseti ortaya koyamamakta ve daha eşitlikçi, daha adil bir sosyal/siyasal/ekonomik yapıyı vaat edememektedir. *Dolayısıyla sosyal demokrasinin tıkanıklığı, bir anlamda siyasetin ve demokrasinin tıkanıklığı ile birlikte başlamakta ve büyümektedir* diyebiliriz. Küreselleşen kapitalizmin artan hegemonyası çok daha geniş ve daha derin boyutlarıyla yürürlüktedir ve kapitalist dünyaya daha fazla entegre olmak için yapılan her hamlenin toplumsal eşitsizlikleri büyütecek, yaygınlaştıracak bir sonuç yarattığı da ortadadır; aynen küreselleşmenin dünyanın kutuplaşmasını getirmesi gibi toplumsal bölünmelerin giderek büyüdüğü de bir gerçektir. Bu nedenle soldan söz edilecekse, ilk olarak ekonomiden, kapitalizmden, piyasadan söz etmek kaçınılmaz; ortadan kaldırmak gibi bir iddia olmasa bile dönüştürmek ve en azından Avrupa'da 1950 sonrasında olduğu gibi siyaseten dengelemek ve sınırlamak gibi bir söylemi gündeme getirmek gerekli. Aksi halde siyasetin ve demokrasinin işlevinin nerede konumlanacağı gibi bir boşlukla karşımıza çıkmakta.

Oysa son yıllarda Türkiye'de etnik kimliğin ve İslâm'ın siyaseten varolma arayışı çerçevesinde yükselen demokrasi tartışmaları, demokrasinin işlevini büyük ölçüde kültürel alana yöneltmiş, hattâ bu alanla sınırlamış görünmekte. Sosyo-ekonomik eşitsizliklerin kimlik sorunlarının temelinde yatan, tek değilse de önemli bir etken olduğu ise görmezlikten gelinmekte. Bu durumda, ekonomik politikaları küresel sermayenin emrine veren toplumların ulusal düzeydeki siyaset arayışlarını kültürel alana çekmeleri, kültürel eksenli siyaset ve demokrasi tartışmalarını öne çıkarmaları da kaçınılmaz oluyor diye düşünmek gerekiyor. Öte yandan etnik ve dinsel kimlik arayışları çerçevesinde yapılan demokrasi tartışmalarının toplumdaki değişim ve istemlerle ilgisini görsek de, bunların daha çok özgürlükleri liberal anlamda, demokrasiyi de süreçsel bir mekanizma olarak ele aldıklarını söylemek yanlış olmaz. Yani, özgürlüklerin yasal olarak tanınmasıyla yetinerek özgürlüklerin pozitif yanını, var olma koşullarını ihmal ettikleri gibi, siyasetin en temel sorunu olan bölüşüm sorunu ile, sosyal eşitsizliğin getirdiği siyasal eşitsizlik ile demokrasi arasında bir ilişki kurmaya da gerek duymamaktadırlar. Bu nedenle Türkiye'de demokratik sol çizgideki partilerin demokrasi tartışmalarını bu eksene doğru çekmeleri ve buralardaki eksiklikleri gündeme getirmelerine büyük ihtiyaç var. Oysa ne siyasal partiler ne de sol cemaat demokrasi konusunda yapılan tartışmalarda, siyasal hakların ve siyasal eşitliğin varlık koşulları, ya da demokrasinin toplumsal ve siyasal işlevi gibi konular gündeme gelebilmektedir.

Bunun gibi, AB'ye uyum nedeniyle ortaya çıkan tartışmaların çoğunda da ne Batı Avrupa'daki toplum modeli ve bu modelin arkasındaki güçler görülmekte, ne de bu model içinde demokrasiyi etkin bir uzlaşma ve yönetim aracına ve etkin bir sosyal demokrasiye dönüştüren politikalar gündeme gelebilmektedir. Oysa, genel olarak sol tandanslı yaklaşımlar ve özellikle sosyal demokrat anlayışlar açısından AB adaylığı'nın, Avrupa toplum modeli,

benimsenen devlet, siyaset ve demokrasi anlayışı ve uygulanan politikalar açısından Türkiye'deki durumu ve koşulları tartışmaya açmak açısından kullanılması beklenir. Buna karşın, soldaki partiler de AB'nin Türkiye'ye yönelik politikalarına takılmakta ve siyaseten kullanabilecekleri alanları âdetâ görmezlikten gelmektedirler. Kısacası, ne Türkiye'deki demokrasi zaafı, ne de AB üyeliği yolunda adımlar nedeniyle yapılan tartışmalarda Türkiye'de sol açısından demokrasinin işlevsiz kalan yanı gündeme gelebilmekte ve solun bu alanda yeni bir gündem açtığı görülmektedir.

Şöyle bir yorum pek yanlış olmaz gibi; geçmişte sınıfsız, imtiyazsız bir toplum isteyen tek parti yönetimi gibi bugünkü siyasal partiler de, demokrasi tartışmalarına girenler de (kuşkusuz onların ki post-modern akımların etkisiyle gündeme gelmekte), açık veya üstü kapalı biçimde "sınıfsız bir toplum ve sınıfsız bir demokrasi" anlayışından hareket etmektedirler. Demokratikleşmeyle ilgili tartışmalara bakıldığında, sivil özgürlüklerin vurgulandığı, anayasal vatandaşlık gibi geniş bir vatandaşlık anlayışından söz edildiği, devletin daraltılmasının istendiği, hukukun üstünlüğünün savunulduğu, demokratik mekanizma ve işleyişte reformlardan söz edildiğini görebiliriz; bu çerçevede vatandaşlar arasında Türk-Kürt, Müslüman-Laik, kadın-erkek gibi farklılıkların dikkate alınması ve tüm bu farklılıkları var edecek yeni bir anayasa, devlet, hukuk, siyaset ve demokrasi istendiğini söyleyebiliriz. Bunların önemsiz olduğu, ya da gerçekleştirmelerini gerektiği konusunda aksi bir şey söylenemez; ancak, modern toplumun en önemli sorunu olan bölüşüm sorununu dikkate almayan, demokrasiyi daha çok sivil ve siyasal özgürlükler üzerine inşa eden bu tartışmalarda, çok eşitsiz sosyo-ekonomik yapının demokrasiyi taşıma ve kalkındırma potansiyeli ne kadardır gibi bir soru nedense hiç sorulmaması kuşkusuz dikkat çekicidir. Örneğin, "siyasi cenahların tümü 'demokrat' ve 'sivil toplumcu' olmasına rağmen, Türkiye'de hala bir 'demokratikleşme' meselesiyle neden uğraşıyoruz sorusunun da, sivil toplumun devlet karşısında nasıl örgütleneceği, kamu alanının nasıl güvence alanına alınacağı, ya da hiçbir toplumsal kesimin diğeri üzerinde demokrasi aracılığıyla tahakküm kurmayacağı bir düzenin nasıl kurulacağına ilişkin soruların (Sarıbay, 2000, 115) yanıtları da, özünde siyasete ve demokrasiye verilen anlam ve işleve göre değişmekte. Kısacası demokrasi, yalnızca sivil toplumun güçlenmesi ve birbirleri karşısındaki özerkliklerine yönelik arayışlarla ilgili değildir; demokrasi ile ilgili farklı sorular sormak da gereklidir. Örneğin emek-sermaye arasındaki temel çatışmayı dikkate almadan anlamlı bir siyaset ve demokrasi projesi üretilebilir mi? Ya da de bu iki sınıfı ve aralarındaki temel çatışmayı kurumsallaştıracak ve temelde bölüşüm sorununa anlamlı çözümler getirecek sosyo-ekonomik hakları ve sosyal politika gibi araçları geliştirmeden, parçalı ve dağınık, zayıf ve kırılğan sivil toplum güçleriyle demokrasiyi inşa etmek ve korumak mümkün müdür? Ve de, bu soruların özellikle solda politika yaptıklarını iddia eden siyasal partiler tarafından sorulması gereken, hattâ varlık nedeni olarak görülen sorular olması gerekmez mi?

Kısacası sosyal demokrat partiler için sosyal eşitlik ve adalet gibi hedefleri dile getiren, ya da sosyal devleti benimsiyoruz gibi ifadeler yetmez; aslına bakılırsa anayasada yer alan bu ilkeyi her siyasal parti benimsiyor; her siyasal parti işsizliğe, yoksulluğa, adaletsizliğe karşı ve bunların çözümlenmesinden yana. O halde ayırt edici nokta, bunlar karşısında siyasetin ve demokrasinin bu yönde nasıl kullanılacağı. Bu tür sorunları yardımseverlik yaklaşımı içinde telafi etmeye yönelik cılız politikalar mı benimseniyor (örneğin AKP Politikası'nın bu yönde olduğu çok açık); yoksa bu sorunların, kişisel olmaktan çok toplumsal sorun olduğunu kabul ederek bunlarla insan haklarının ihlâli temelinde geniş kapsamlı ve sürekli politikalarla mücadele etmek mi düşünülüyor? Yani, siyaset ve demokrasinin bu anlamdaki işlevi ve anlamı mı esas kabul edilmiş? Ayırım burada.

Öte yandan siyasetin ve demokrasinin işlevselliğinin, toplumsal uzlaşma ve çatışmaların siyaset aktarılması ve kurumsallaşması ile artacağı da biliniyorsa, demokratik sol çizgideki partilerin demokrasinin işleyişi ile ilgili söyleyecekleri ve yapacakları da çok olmalı. Çok taraflı, çok katmanlı müzakereci ve katılımcı bir demokrasi anlayışını hayata geçirmek için önerileri ne? Toplumsal uzlaşma kadar toplumsal verimlilik artışının sağlanması için sosyal diyalog ve ortaklık yönetimi konusunda ne düşünüyorlar? Bunları bilmeye ve bu anlayışı kendi iç politikalarında yansıttıklarını görmeye ihtiyacımız var. Türkiye’de böyle bir söylem, anlayış ve uygulamayı temsil eden bir sosyal demokrat parti görmek herhalde hiç kolay değil. Örneğin AB’ye adaylık konusunda, yine sol görüşler açısından en öne çıkarılacak konulardan biri AB’deki sosyal diyalog arayışı ve müzakereci demokrasi anlayışı olmalı diye düşünmemek mümkün değil.

Önümüzdeki seçimler açısından ise, bu beklentilerin karşılanmadığı açık. Sol politikalar adına içi boşalmış bu durumun, seçimlerde nasıl bir sonuç vereceğini tam bilemesek de, Türkiye’de demokratik sol bir çizginin gerçekten var edilebilmesinin bu tür sorgulama ve tartışmalar içinde hayat bulacağını söylemek yanlış olmaz. Bu çerçevede; a) Avrupa’daki gibi demokratik sol düşünceyi güçlendirmek ve bu çerçevede siyasal bir hareket oluşturmak açısından Türkiye’de neyin kullanılacağı ve neye dayanılacağıın bulunması önem taşımaktadır; bunun için de toplumsal gerçekliği çözümlenmek gereklidir; b) Bugün değişen dünya koşullarında ve Türkiye gerçeği içinde sol açısından, toplumsal-siyasal bir hareketlilik yaratmak için nasıl bir söylem, ne gibi araçlar ve politikalar üretilmesi gerektiğinin tartışılmasına ihtiyaç vardır; c) Bunun için de öncelikle siyaset ve demokrasi anlayışının yeniden ve yeniden tartışılması, netleştirilmesi ve anlatılması gerekmektedir. Kısacası Türkiye’de demokratik sol yöntemde değil, fakat *ideolojik veya düşünsel anlamda devrimci* olmak durumundadır; hazır ve kolaycı yanıtları olmadığı ortadadır.

Kaynakça:

Callaghan, J. “Social democracy and globalisation: The Limits of social democracy in historical perspective”, *British Journal of Politics and International Relations*, Vol.4. No.3, 2002.

Erder, N. *Türkiye’de Siyasi Parti Seçmenlerinin Nitelikleri, Kimlikleri ve Eğilimleri*, TÜSES Yy. İstanbul, 1996.

Erder, N. *Türkiye’de Siyasi Parti Seçmenleri ve Toplum Düzeni*, TÜSES Yay. İstanbul, 1999.

Hall, P. A. ve Soskice, D. *Varieties of Capitalism*, Oxford University, 2001

Hoffmann, J. *Coordinated continental European market economies under pressure from globalisation. Case study: Germany’s “Rhineland capitalism”*, The Canadian Centre for German and European Studies, Working Paper Series (8), 2004.

Keyder, Ç. *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar 11.Baskı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Koray, M. *Avrupa Toplum Modeli*, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.

Koray M. ve Çelik, A. *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Sosyal Diyalog*, Belediye-İş Yayını, Ankara, 2007.

Marshall, T.H. , *Class, Citizenship and Social Development*, Anchor Boks, New York,1965
Offe, C. “European Mode of ‘Social’ Capitalism”, *The Journal of Political Philosophy*,
(11/4), 2003.

Przeworski, A. *Capitalism and Social Democracy*, Cambridge University Press, 1991.
Przeworski, A. (1991), *Capitalism and Social Democracy*, Cambridge University Press,

Sarıbay, A. Y. “Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum”, *Global Yerel Eksende Türkiye*,
(der.) E. F. Keyman ve A.Y. Sarıbay, Alfa Yay. İstanbul, 2000.

Wahl, A. “European Labour: The Ideological Legacy of The Social Pact”, *Monthly Review*,
Cilt 55, No 8, Ocak, 2004.
